

KOVÁCS ISTVÁN
**Egy 48-as hazafi
 verses fellebbezése 1868-ban**

A Magyar Napló tavalyi augusztusi számában *A legendák hitelessége* címmel emlékeztünk meg az 1849. október 20-án vértanúhalált halt Mieczysław Woroniecki ezredesről, aki a II. világháborúig a magyar ifjúság egyik példaképe volt. A tanulmányban közzétettük a mártír törzstiszt élettársának, Schweighofer Emiliának az 1867 nyarán alakult Honvédségélyező Alap Bizottságához támogatásért folyamodó, de elutasított beadványát. A Honvédségélyező Alap Bizottsága döntött annak az összegnek – 100.000 aranynek – a szétosztásáról, amelyet a magyar országgyűlés ajándékozott Ferenc Józsefnek és hitvesének a koronázás alkalmából. Az uralkodópár két nappal később, 1867. június 10-én tudatta gróf Andrássy Gyula miniszterelnökkel, hogy az „ajándékot” felajánlják a sebesült, beteg és munkaképtelen 48-as honvédek javára.

A Honvédségélyező Alap 1867 nyara és 1869 tavasza között tartott százhetvenegy bizottsági ülésén 25.156 folyamodó kérvényét tárgyalta meg, 6731 egyént minősítettek segélyre jogosultnak, s 18.315 fő kérését utasították el. Az utóbbiak között szerepelt a Zemplén megyei Kiscigádon élő Szabó István kántortanító („félpap és tanító”) is, aki 1867. október 12-én az alábbi levélben fordult a Kandó Kálmán miniszteri osztálytanácsos elnöklete alatt ülésező bizottsághoz, amelynek többségében egykori honvédtisztek voltak a tagjai, többek között Aschermann Ferenc ezredes, az újonnan felállított hadügyminisztérium titkára:

Magyar Kir. Honvédelmi Segélyező Bizottmány!

A százados átok után hajnal derült, Petőfivel talpra állítá a honszeretőket, mert kellett! Mert szürkeség volt, hogy legyen már a magyarnak is jó napja.

A haza iránti szeretet engem is talpra állítá testvéremmel, megtettük azt, mit becsületes honszeretőknek kellett – csatáztunk. Hősi sebjeim nem csak én magam, de Klapka tábornok úr is beigazolta magas ajánlásával, testvérem elvázott, ő boldog! Én itt maradtam sebjeim és legnagyobb nyomoraimmal.

Itt maradtam az üldözések színhelyén, a muszkák által mindenemtől megfosztva, míg bírtam, tengettem hat gyermekemet, most sebjeim a korral erőt

vévén rajtam munkaképtelenné lettem, s a legnagyobb ínségben szenvedek és nyomorgok.

Csatáinkból csak egyet, a Kisfalud-Keresztúrt említem, ahol saját magam két ágyú – 25 Lehel huszár és kétszáz gyalog katonát vettem el a Schlik körmeből a nagy köd miatt, örömmel adtam azt át vitéz tábornokomnak.

A hazának sok fia van; én azok egyike vagyok, ki életemet és mindenemet feláldoztam a hazáért. – Magas pártfogását a segélyező bizottmánynak alázatosan kérem.

Szabó Istvánt „mint bizonylatok hiánya folytán kellően nem minősített”-et utasították el. Az orvosi bizonyítvány és a szociális helyzetnek a helyi hatóságoktól származó igazolása mellett ugyanis alapfeltételként követelték meg a kérvényezőtől azt, hogy honvéd voltát minden kétséget kizáróan igazolja. Szabó István természetesen fellebbezett a számára igazságtalannak tartott döntés, Aschermann *elutasítása* ellen. A fellebbezés különlegessége, hogy érveit (és így életét) rímekbe szedve írta le, versben fogalmazta meg. Verselése poétikában jártas, olvasott rímfaragóra vall. (Az például nem zavarja, hogy a szótagszám miatt a versben az Aschermann nem *elutasítom*, csak *utasítom*.) A rímes beadvány értékét azonban nem a sajátos műesztétikai színvonala adja, hanem az, hogy elének tárja a szabadságharcban részt vett nemzedék kivételesnek ugyan nem mondható, de mégis tragikus életpályáját.

Fényes Elek az 1851-ben megjelent *Magyarország geographiai szótárában* így írja le a vers bevezető szakaszában szereplő Sárát: „Magyar falu, Zemplén vmegyében, a Hegyalján, Liskához fél óra a Bodrog vize mellett, az árvíz által gyakran sziget módra körülvéve. (...) Lakja 159., többségében református. (...) Bírja Lónyai Gábor.” Az, hogy a temetőbe csónakon kellett átvinni a halottat, e rövid szócikkből is kiderülhet. Némi öniróniára vall az arra történő utalás, hogy míg a vers hőséneke öccse, Szabó József pataki diák honvédnek felcsapva, minden bizonnyal a 20. zászlóalj katonájaként esett el a kápolnai csatában, Szabó István nemzetőrkapitányként „vitézül megfutott” az 1848. december 11-én vívott kassai ütközetből, ahol Pulszky Sándor ezredes felszeretlen és kiképzetlen seregét pár óra alatt szétverte Franz Schlik cs. kir. tábornok. (A kántortanító valószínűleg szívesen folytatta volna tovább korábbi nyugodt életét Sárában, ha nem parancsol rá Boronkay Albert Zemplén megyei kormánybiztos, hogy álljon be a Klapka ezredes által 1849 január-

jában újjászervezett feltiszai hadtestbe. Persze a kormánybiztos nem nevezhette ki őt honvédszázadossá, de még hadnaggyá se. Neve nem szerepel Bona Gábor honvédtisztek életét ismertető lexikonjaiban.)

Klapka György ezredes, akinek 1849 januárjában az volt a feladata, hogy Tokaj előterében feltartóztassa Schlik tábornok Debrecen elfoglalására készülő galíciai hadtestét, hírszerző feladattal látta el a vidéken kitűnően tájékozódó és a környékbeli településeken ismert kántortanítót. Így fordult meg „oldalslag” a Felső-Tisza vidékére vonuló galíciai hadtest centrumát vezető Pergen császári vezérőrnagy táborában, s látta el hasznos információkkal Klapka ezredest. A Tarcal és Bodrogkeresztúr, Kisfalud térségében január 19. és 23. közötti ködös napokon vívott győztes ütközetekben is hasznos szolgálatot tehetett Szabó, mivel – állítása szerint – terepismeretének köszönhetően megmentett egy, a kezdetben sikeresen működő honvédkülönítményt. Sebei bizonyítják, hogy ütközetekben, közelharcokban is részt vett.

Mint rokkantról a forradalmi állam gondoskodott róla. Pár hónapig, mert az orosz beavatkozása nemcsak a magyar nemzet reményeinek vetett véget, hanem személy szerint Szabó Istvánt is tönkretette. Állásától meg

kellett válnia, sárai otthonát a cár katonái kirabolták. A szabadságharc leverése után a kassai hadbíróság tizenhárom hónapi börtönre ítélte, amit le is ült. Kiszabadulása után rebellis múltja nem akadályozta meg abban, hogy Cigádon bírói állást kapjon.

Érdemeit, áldozatvállalását egyedül Klapka tábornok ismerhette, s azt is igazolhatta, hogy honvéd volt, s a honvédseregben milyen szolgálatot tett neki és a hazának. Első beadványának elutasítása után – nyilván Aschermann javaslatára – Klapkához kellett fordulnia a korábbinál részletesebb, meggyőzőbb írásbeli ajánlásért, igazolásért. (Klapka iránti tisztelete a verses beadványon úgy jelenik meg, hogy a sort a ritmus és a rím kedvéért lezáró „Klapka” mellé azért zárójelben odabiggyeszi az úr szót.) Ettől függetlenül nem tudható, hogy (vélt?) pártfogójától megkapta-e az annyira várt ajánlást, igazolást. Tény, hogy a Honvédségélyezési Alap Bizottsága 1868. november 18-án tartott ülésén ismét arról tájékoztatta a Zemplén megyei főispánt, hogy több folyamodó kérését – köztük Szabó Istvánét is – „kellő megalapozottság híján” elutasítják. Tudhatta-e Szabó István, hogy ezen az ülésen se Kandó Kálmán, se Aschermann Ferenc nem vettek részt?

Nagy Méltóságú Miniszteri Tanácsos Úr Mélyen tisztelt pártfogó Uram!

*Ezernyolcszáznegyvennyolcban
Félpap és Tanító voltam,
Lónyay úr keze alatt
Zsadány Sárában laktam,
Ott! hol a víz hullámai
Körülvették templomom,
Sokszor nem bent, de idekint
Prédikáltam csolnakon.
Ha egy hívem elszenderült,
Hajón menni kénytelenült
Mennyei házba menni,
Ordítva kikisérti.*

*Venécia falujába
Egy hajnalba kimentem,
Talpra Magyar, hí a haza!!!
Ily hangokat értettem,
Testvérem, pataki Diák
Velem rögtön szót váltott,
Minő hang volt ott az égben,
Aki ilyent kiáltott.
Megnyugtattam, elbeszéltem,
Talpra velem jó testvérem,
Védjük meg szegény hazát,
A nemzetek panaszát.*

E szent céltól ihletelve
 Beálltunk katonának,
 Testvérem dicső honvédnek,
 Én nemzet Kapitánynak,
 Bibliám nyugalomba
 Tettem az énekessel,
 Foglalkoztunk a puskákkal
 És a kardcsörgetéssel,
 Hősiesen vitézkedtünk.
 Sok ellenfélt agyonlőttünk.
 Büszke katonák voltunk.
 Koszorúkat arattunk.

Jutalma József testvérnek
 Kápolnánál megtermett,
 A többi hős vitézekkel
 Ő is dicsőn elesett.
 Vértől ázott barázdáin
 Verpelét határának,
 Nyugszik mint hős, ki meg nem halt,
 Örökös nyugalmánál
 Itt lett kiválasztott helye!!
 Áldást mondott rájuk Feje
 Honunk Nagy Kormányzója,
 Hazánk Boldogítója.

Nemzet Kapitányságomban
 A csatákban ott voltam,
 Dargó, Kassa, Szvinyicánál
 Lábamujjam ott hagytam,
 Elfagyott hozzá még filem,
 Két sebet kapván ottan,
 Ha vitézül nem szaladok,
 A német visz fogottan.
 E csatákból szabadultam
 Boronkay biztos ottan
 Toppant nálam Sárában,
 Mars Klapka táborába.

Kormánybiztos úr parancsa
 Honvéd kapitánnyá tett,
 S a Klapka úr táborába
 Rögtön oda teremtett.
 Itt mély titkos parancsokkal
 Ellátva odább álltam,
 A Pergen úr táborában
 Oldalaslag sétáltam,
 Mindeneket kiszemlélttem,
 Tokajba számoltam, s vittem
 A hírt az ellenfélről
 Nyomorú inségekről.

Ott voltam, mint írja Klapka (úr)
 a c s a t á k c s a t á j á b a n,
 Harcoltam és csatároztam
 A tarcali csatában.
 A dicső harc hős babérja
 Engemet is illetett,
 Ki az ellenfél útjain
 Okosan szemléltetett.
 Keresztúr és Kisfaludnál
 Szinte győztünk, mint Liszkánál,
 Maradt Pergen táborá
 Rongyosan összefagyva.

Erdőbényén volt két ágyúnk
 Huszonöt hon huszárral,
 Ki Pergent majd hátba lövé
 Két század gyalogsággal.
 Ezért ugrattak el rögtön,
 Kiknek parancsot adtam
 Hátba venni az ellenfélt,
 Lőttünk, és ágyúztattam,
 Keresztűzbe vévén őket,
 A köd miatt szétmenőket,
 Harciasan vagdaltunk,
 Győzedelmet arattunk.

A nagy zavar és köd miatt
 A német felénk tartott,
 Ágyúinkra s huszárinkra
 Keményen ropogtatott.
 Veszélyt látván az ágyút
 A huszár gyalogsággal,
 Parancsot adtam nekik
 Utánam gyorsasággal,
 Átvittem őket Liszkánál
 Keresztül Visnak Szabolcsnál,
 Tábornokomnak adtam,
 Velek mind beszámoltam.

Összes csatázásaimban
 Kilenc sebeket kaptam,
 Fejem majd kettévágással
 Szememre megvakultam.
 Hűséges szolgálatomért
 Igaz megjutalmaztak,
 Mert Rakamazi Ispánnak
 Mint rokkantot beadtak.
 De mit használt e jutalom?
 Jött a muszkai hatalom!
 Mindenemből kifosztott
 És semmi nélkül hagyott.

Beállt az inkvizíció
 Comher te is volámse,
 Ki bírta azt az orrodra
 Kossuth kutya legyél te.
 Ilyen kérdést tettek elém
 Bordoló Őméltága?
 Kinél a szegény honvédnek
 Nem volt sem – igazsága,
 Két extra vitéz katona,
 Komor arcú és mostoha
 Ki soha nem ontott vért!
 Fekete Sasra kísért.

Tizenhárom hó volt nekem
 Ítéletileg mondva,
 A német magisztrátusnak
 Volt reám már most gondja.
 Ott szenvedtem ártatlanul
 Több hazafi társammal,
 Kik szinte vádolva voltak
 A hős forradalommal.
 Kosztom hitvány, lakom piszkos,
 Strózsákom poloskás és kosz
 Volt a kiszabott napig,
 Sóhajtoztunk egeik.

E gyönyörű édenkertből
 Kassán megszabadultam,
 Honfiúi aszalt testem
 Haza emancipáltam.
 Pusztaság és hontalanság
 Lett érdemem babérja,
 Ínség, nyomor a hadfinak;
 Így lett megjutalmazva.
 Hazám nem volt! Nőm is elhala,
 Bús gyermekim könnyűket csala
 Szememből, búsán éltem,
 Napról napra tengődtem.

Ily nyomasztó helyzetemben
 Cigándra települtem,
 Jól viselvén itt magamat
 Jegyzőnek neveztettem.
 Nem bírván a jegyzőséggel,
 Mihamar leköszöntem,
 Dacára e lépésemnek
 Bíróságra tettem.
 Sok menekvő üldözöttet,
 Kit a sors hozzám vezetett,
 Takargattam, tartottam,
 Lelkem is odaadtam.

Hozzá fogtam a munkához
 Szántottam és vetettem,
 Földet, rétet árendálván
 Szorgalmasan működtem.
 Eljövén a Tisza árja
 Mindenemet tenkre tett,
 Nem maradt csak kicsi remény,
 Még abból is elseprett.
 Beállott a szükség, ínség,
 Vele a bú, – keserűség,
 Házamtól is megváltam,
 Mindenemből kifogytam.

Mindenemből kifogyottan
 Élek nagy szegénységben,
 Mutatja bizonyítványom
 Munkaképtelenségben.
 Aki oly hős vitéz voltam
 Elvérzett testvéremmel,
 Most itt küzdök kenyér nélkül
 Nőmmel hat gyermekemmel.
 Nincs aki rajtam segítsen,
 Magas kegyelmébe vegyen,
 Csak egyetlen reményem
 Méltóságod mindenem.

November 8-ik napján
 Meleg tiszteletemet,
 Mutattam Méltóságodnál
 Vele leveleimet,
 Méltóztatott átvizsgálni
 Budára felküldtettem,
 Szerencsémre Méltóságod
 Megjelent ottan velem.
 Felolvasták iratimat,
 Megnézték igazaimat,
 Klapka úr ajánlatát,
 Kivel álltam sok csatát.

Méltóságod határozta,
 Hogy az ajánlat kártyám
 Mit sem ér, de azt írásban
 Hozzam el papírosán.
 Én e szent szót teljesítvén
 Klapka Nagy Méltóságához,
 Elmentem, ott sem találtam
 Nem juthattam íráshoz,
 Tíz napig ottan mulatván
 Mindenemből kipusztulván,
 Haza kellett jönni
 Szegénységben küzdeni.

Mielőtt haza indultam,
 Bizalmas szeretetét,
 Megkértem Tábornok Úrnak
 Szívéri vételét.
 Alázatos iratomban
 Szinte kijelenttem,
 Hogy Budán az olvasásnál
 Mi történt jelen velem.
 Méltóságod volt Pártfogóm.
 Aschermann úr utasítóm.
 Irataim kiadta,
 Egyet még is benn tarta.

Egész éltem felszenteltem
 A hazának örömmel,
 Most már öreg napjaimban
 Nem bírok egy fillérrel.
 Harcoltam úgy mint sok honvéd,
 Kilenc sebem mutatja!!!
 Hogy munkaképtelen lettem,
 Iratom igazolja.
 Három fiam a hazának
 Magyar honvéd katonának
 Szenteltem és nevelem,
 Kikért ég most kebelem.

Nemes kebeléhez szólok
 És csókolom kezeit,
 Egy a hazáért szenvedő
 Vitézt és gyermekeit
 Méltóztassék befogadni
 Atyai kegyelmébe,
 S a segélyző bizottmánynak
 Kegyesen ajánlani.

Egy hatályos ajánlata
 Nekem boldogság forrása
 Lesz családomra nézve,
 Kik most néznek az égre.

Kezét és lábát csókolom
 Éltem minden percében,
 Alázattal engedelmet
 Kérek itten versemben.
 A bizalom és szeretet
 Húrját pendítettem meg,
 Méltóságod jó szívéhez
 Kegyesen engedjen meg.
 Bár kicsi és csekély vagyok!
 Tudom, hazámért meghalok!
 Méltóságodat áldom,
 Míg lelke ki nem adom.

Leborulva esedezem
 Szerencsétlen helyzetem,
 Méltóztassék megtekintni
 Sorsom és hat gyermekem.
 Magas becses életéért
 Mindennap itt könyörgünk,
 Áldjuk atyai lépteit.
 Egy szava!!! részesülünk
 A nemzet filléreibe,
 Miket számunkra tett ott be
 Azoknak kik sebesek,
 Dologra nem képesek.

Kezét csókoló szolgálja
 Szabó István

Nagynéném vaját köpül (1972)